

PRZYJĘCIE ZLECENIA ZABÓJSTWA ACCEPTING A MURDER CONTRACT

Dr hab. Krzysztof Wiak, prof. KUL

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska
e-mail: wiakk@kul.lublin.pl; <https://orcid.org/0000-0003-0947-570X>

Abstrakt

Opracowanie zawiera analizę normatywną nowego typu przestępstwa „przyjęcia zlecenia zabójstwa w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą” (art. 148a *Kodeksu karnego*), wprowadzonego do *Kodeksu karnego* nowelizacją z 7 lipca 2022 r. Regulacja ta istotnie wzmacnia ochronę życia ludzkiego przez kryminalizację zachowań odległych jeszcze od rzeczywistego zamachu w postaci dokonania zabójstwa człowieka. Wykładnia znamion tego przestępstwa wywołuje pewne wątpliwości wymagające jednoznacznego rozwiązania. Przede wszystkim pojawia się obawa o potencjalne naruszenie zakazu karania za sam zamiar (*cogitationis nemo patitur*). W związku z tym wymagać należy potwierdzenia istnienia przestępnego zamiaru w postaci zewnętrznego zachowania się sprawcy odpowiadającego „przyjęciu” zlecenia. W praktyce orzeczniczej mogą pojawić się również trudności z rozgraniczeniem tego przestępstwa od karalnego przygotowania do zabójstwa. Osobną kwestią o charakterze aksjologicznym jest wykluczenie odpowiedzialności za przyjęcie zlecenia w formie „darmowej”.

Słowa kluczowe: zabójstwo, zlecenie zabójstwa, przyjęcie zlecenia zabójstwa

Abstract

The study contains a normative analysis of a new type of crime “accepting a murder contract in exchange for a material or personal benefit granted or promised” (Article 148a of the Penal Code), introduced into the Penal Code by the amendment of 7 July 2022. This regulation significantly strengthens the protection of human life by criminalizing acts that are quite distant from the actual attack in the form of murdering a person. The interpretation of the features of this crime raises certain doubts that require a clear solution. First of all, there is concern about a potential violation of the prohibition of punishing for the mere

intention (*cogitationis nemo patitur*). Therefore, it is necessary to require confirmation of the existence of a criminal intention in the form of the perpetrator's external behavior corresponding to the "acceptance" of the order. In judicial practice, there may also be difficulties in distinguishing this crime from punishable preparation for murder. A separate issue of an axiological nature is the exclusion of liability for accepting a "free" order.

Keywords: murder, contracting a murder, accepting a murder contract

Wprowadzenie

Nowelizacją z 7 lipca 2022 r.¹ zostały wprowadzone do *Kodeksu karnego*² istotne zmiany w zakresie odpowiedzialności za przestępstwa przeciwko życiu. Stanowią one realizację założonego przez projektodawców szerokiego „kierunku zmożonej ochrony życia i zdrowia człowieka [...], jako wartości o pierwszoplanowym znaczeniu”³. Do takich zmian należy zaliczyć przede wszystkim podwyższenie sankcji za zabójstwo zwykłe (art. 148 § 1 k.k.) oraz jego postacie kwalifikowane (art. 148 § 2 i 3 k.k.), a także wprowadzenie w art. 148 § 5 k.k. szczególnej podstawy do karania za przygotowanie do zabójstwa z art. 148 § 1-3 k.k.

Normatywne *novum* stanowi wprowadzenie w art. 148a § 1 k.k. odrębnego typu przestępstwa przyjęcia zlecenia zabójstwa człowieka w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą oraz dedykowanej temu przestępstwu klauzuli bezkarności (art. 148a § 2 k.k.). Kilka lat wcześniej taką samą propozycję zawierał *Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw* z dnia 25 stycznia 2019 r.⁴ Nowy typ przestępstwa przyjęcia zlecenia zabójstwa człowieka wprowadza kryminalizację zachowań podjętych na wczesnych etapach „drogi przestępstwa”, podczas gdy dotychczas problem ten był rozważany w literaturze

¹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 2600 [dalej: nowelizacja *Kodeksu karnego* z 7 lipca 2022 r.].

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. z 2018 r., poz. 1600 [dalej: k.k.].

³ *Uzasadnienie Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 lutego 2022 r.*, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2851BC6F8739C-593C12587F10042EF6E/%24File/2024.pdf> [dostęp: 28.12.2023], s. 54.

⁴ Przygotowany przez Ministra Sprawiedliwości, z dnia 25 stycznia 2019 r., dostępny na stronie: <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12320403/12565615/12565616/dokument378690.pdf> [dostęp: 28.12.2023].

przedmiotu raczej w kontekście przestępstwa dokonanego. Zabójstwa na zlecenie były badane przez kryminologów jako zjawisko przestępcze [Lasocik 2003], jak również pojawiły się w dyskusji nad konstrukcją typów kwalifikowanych zabójstwa wprowadzonych po raz pierwszy do k.k. [Daszkiewicz 2000, 83]. Problem znany jest również w orzecznictwie sądów polskich, które zabicie człowieka na zlecenie (za opłatą) kwalifikują zwykle jako popełnione w wyniku „motywacji zasługującej na szczególne potępienie” (art. 148a § 2 pkt 3 k.k.)⁵.

1. *Ratio legis*

Dotychczasowy brak kryminalizacji czynu polegającego na przyjęciu zlecenia zabójstwa człowieka projektodawcy nowelizacji *Kodeksu karnego* z 7 lipca 2022 r. uznali za lukę prawną. Taka ocena wynikała w pierwszej kolejności z najwyższej rangi dobra prawnego, jakim jest życie każdego człowieka. W ocenie projektodawców powinno ono podlegać ochronie również na „przedpolu umyślnego naruszenia tego dobra”⁶. Wysokiego poziomu społecznej szkodliwości czynu polegającego na przyjęciu zlecenia zabójstwa, mającego stanowić uzasadnienie dla decyzji o kryminalizacji, nie upatrywano jednak w samym „podjęciu decyzji woli o zabójstwie”, lecz w zawartym „porozumieniu z inną osobą w tym zakresie”⁷. Nowelizacja miała również stanowić uzupełnienie karalności przygotowania do zabójstwa, wprowadzonego tą samą ustawą do k.k. Oba czyny zostały zagrożone taką samą sankcją w postaci kary pozbawienia wolności od lat 2 do 15.

Zgodzić trzeba się z tezą, że wysoka ranga dobra prawnego, jakim jest życie ludzkie, stanowi istotny argument przemawiający za szeroką jego ochroną już na wczesnych etapach zagrożenia. Równocześnie jednak należy zauważyć, że w analizowanym typie przestępstwa ustawodawca kryminalizuje zachowania stanowiące abstrakcyjne narażenie dobra prawnego na niebezpieczeństwo, odległe jeszcze nie tylko od rzeczywistego zamachu w postaci dokonania czy usiłowania zabójstwa człowieka, ale nawet poprzedzające przygotowanie do niego. Może to wywoływać obawy o to czy

⁵ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 16 stycznia 2002 r., II AKa 308/01, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2002, Nr 2, poz. 32.

⁶ *Uzasadnienie*, s. 59.

⁷ Tamże.

spełnione są wszystkie przesłanki kryminalizacji, a zwłaszcza jej „konieczność”, wynikająca z zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej⁸). Jak bowiem przyjmuje się w literaturze, w świetle tej zasady „[n]ie jest dopuszczalne kryminalizowanie takich zachowań, które wykazują pewien związek z zachowaniem w wysokim stopniu społecznie niebezpiecznym, lecz ich związek z potencjalnym naruszeniem bądź narażeniem dobra na niebezpieczeństwo jawi się jako zbyt odległy” [Kulesza 2014, 105].

2. Znamiona przestępstwa

Dla wyznaczenia zakresu karalności za przestępstwo z art. 148a § 1 k.k. kluczowa jest rekonstrukcja czynności sprawczej określonej jako „przyjęcie zlecenia” w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą. Wykładnia gramatyczna słowa „zlecenie” prowadzi do wniosku, że oznacza ono „polecenie wykonania czegoś”, „rodzaj umowy o świadczeniu usług, w której zleceniobiorca zobowiązuje się do dokonania określonej czynności” [Szymczak 1989, 1026], a „zlecić” to „powierzyć komuś coś do zrobienia, polecić komuś wykonanie czegoś”⁹. Dla wyjaśnienia treści zlecenia można również odwołać się systemowo do cywilnoprawnej konstrukcji umowy zlecenia. Zgodnie z art. 734 *Kodeksu cywilnego*¹⁰, przez umowę zlecenia przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenie. Nie można jednak tej regulacji stosować wprost, w jej dosłownym brzmieniu, do interpretacji znamion przestępstwa określonego w art. 148a § 1 k.k., ze względu na bezprawny charakter zawartego porozumienia, o jakim stanowi ten przepis.

Biorąc pod uwagę powyższe przesłanki można stwierdzić, że istotą zachowania sprawczego w analizowanym typie przestępstwa jest zobowiązanie się do zabicia człowieka (określonej osoby lub kogokolwiek), stanowiące zewnętrzny wyraz zamiaru o takiej właśnie treści, który powstał w psychice sprawcy. W *Uzasadnieniu* do ustawy wprowadzającej art. 148a § 1 do k.k. sprzeciwiono się utożsamianiu zlecenia zabójstwa z karalnością

⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

⁹ *Słownik języka polskiego*, <https://spj.pl/zlecenie> [dostęp: 28.12.2023].

¹⁰ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2023 r. poz. 1610.

za sam zamiar, dowodząc, że stanowi ono zmianę w świecie zewnętrznym, sterowaną wolą człowieka, która polega na tym, iż „przyjmujący zlecenie informuje o tym zlecającego, manifestując gotowość jego dokonania, co stanowi warunek konieczny realizacji znamion tego przestępstwa”¹¹.

Z ukształtowania ustawowych znamion tego przestępstwa wynika, że wymaganym skutkiem jest powstanie u sprawcy zamiaru zabójstwa, który należy dowodzić na podstawie elementów strony przedmiotowej. Wysoce problematyczne jest jednak to czy opis czynu zabronionego spełnia konieczne przesłanki dla odpowiedzialności karnej za czyn, które wyrażają zasada *nullum crimen sine actione* i zakaz karania za same intencje lub zamiar dokonania czynu zabronionego (*cogitationis nemo patitur*) [Grześkowiak 2023, 30, 32]. Innymi słowy, chociaż projektodawcy przekonują w *Uzasadnieniu* do nowelizacji, że „przyjęcie zlecenia zabójstwa stanowi zmianę w świecie zewnętrznym, sterowana wolą człowieka, a więc spełnia przyjmowaną w prawie karnym definicję czynu”¹², to jednak znamiona strony przedmiotowej przestępstwa nie określają precyzyjnie na czym ten czyn miałby polegać. Taki konieczny warunek dla realizacji znamion przestępstwa projektodawcy dostrzegają w tym, że „przyjmujący zlecenie informuje o tym zlecającego, manifestując gotowość jego dokonania”¹³. Problem jednak tkwi w tym, że nie wynika on wprost z treści przepisu. Oczywiście jest, że ze względów gwarancyjnych należy wymagać potwierdzenia istnienia przestępnego zamiaru w postaci zewnętrznego zachowania się sprawcy odpowiadającego „przyjęciu” zlecenia. W przeciwnym razie doszłoby do karania za same zamierzenia. Takie obawy już są wyrażane w piśmiennictwie, gdzie analizowanemu typowi przestępstwa stawia się zarzut, że godzi w konstytucyjną zasadę karania człowieka za czyn, a nie za „złe” myśli [Królikowski 2023, 286] lub też nazywa się go mianem „myśłobrodni” [Barczak-Oplustil, Małecki, Tarapata, i in. 2022, 32].

Określając przedmiot zlecenia ustawodawca posłużył się zwrotem „zabójstwa człowieka”, nie przesądzając, które konkretnie typy rodzajowe przestępstwa zabójstwa są nim objęte. Nie budzi zastrzeżeń, że sprawca może zobowiązać się do realizacji zlecenia, które będzie kwalifikowane jako

¹¹ *Uzasadnienie*, s. 59.

¹² Tamże.

¹³ Tamże.

zabójstwo w typie podstawowym (art. 148 § 1 k.k.) oraz odpowiadającego typom kwalifikowanym (art. 148 § 2 lub 3 k.k.). Nie jest natomiast możliwe przyjęcie zlecenia zabójstwa w żadnym typie uprzywilejowanym, ze względu na zawarte w nich uwarunkowania strony podmiotowej, wymagające, aby do czynu doszło: pod wpływem silnego wzburzenia usprawiedliwionego okolicznościami (art. 148 § 4 k.k.), pod wpływem przebiegu porodu (art. 149 k.k.), na żądanie i pod wpływem współczucia (art. 150 k.k.). Wykluczone jest również odnoszenie znamion tego przestępstwa do zamachów na życie w prenatalnym okresie rozwoju człowieka. Przedmiotem ochrony przestępstw polegających na przerwaniu ciąży (art. 152-154 k.k.) jest bowiem objęte życie „dziecka poczętego”, a nie „człowieka”.

Wymagany skutek (zamiar zabójstwa człowieka) nie wystąpi w sytuacji, gdy nakłaniany poinformuje o przyjęciu zlecenia oraz zewnętrznie zamaniestuje gotowość do jego dokonania, jednak będzie to jedynie tzw. zgoda pozorowana. Brak rzeczywistego zamiaru zabicia człowieka, który może być spowodowany np. chęcią osiągnięcia wyłącznie korzyści majątkowej, dekompletuje zespół znamion przestępstwa z art. 148a § 1 k.k. Tak też ten problem rozumieli projektodawcy nowelizacji *Kodeksu karnego* z 7 lipca 2022 r., stwierdzając w *Uzasadnieniu*, że nie przewiduje się „karalności tzw. pozorowanego przyjęcia zlecenia zabójstwa, tj. wprowadzenia w błąd zlecającego co do faktu przyjęcia zlecenia”¹⁴.

Ważne konsekwencje dla wykładni znamion typu przestępstwa z art. 148a § 1 k.k. wynikają z powiązania przyjęcia zlecenia z korzyścią majątkową lub osobistą. Przyjęcie zlecenia zabójstwa powinno nastąpić bowiem „w zamian” za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą. Ukształtowanie znamion wyklucza więc odpowiedzialność za przyjęcie zlecenia w formie „darmowej”, czyli bez świadczenia wzajemnego w postaci korzyści majątkowej lub osobistej. Takie ograniczenie odpowiedzialności karnej może budzić zastrzeżenia o charakterze aksjologicznym, bowiem racją dla kryminalizacji nie jest uzyskanie bezprawnego ekwiwalentu (korzyści) przez sprawcę, ale wystąpienie niebezpieczeństwa dla dobra prawnego. W obu przypadkach wywołane zagrożenie dla życia człowieka jest takie samo, gdyż wynika z przyjętego zlecenia.

¹⁴ Tamże.

Pojęcia „korzyść majątkowa” oraz „korzyść osobista” mają utrwalone znaczenie w prawie karnym. Udzielona lub obiecana korzyść majątkowa lub osobista oznacza „korzyść zarówno dla siebie, jak i dla kogo innego” (art. 115 § 4 k.k.), w konsekwencji nieistotne jest to, kto będzie jej ostatecznym beneficjentem. Korzyścią jest jakiegokolwiek dobro zdolne do zaspokajania potrzeb człowieka. Korzyść majątkowa obejmuje polepszenie sytuacji majątkowej (zwiększenie aktywów lub zmniejszenie pasywów), przy czym zaspokaja ona w pierwszej kolejności potrzebę materialną [Szeleszczuk 2023, 584]. W uchwale z 30 stycznia 1980 r. Sąd Najwyższy przyjął, że korzyścią majątkową jest każde przysporzenie majątku sobie lub innej osobie albo uniknięcie w nim strat, z wyjątkiem jedynie tych wypadków, gdy korzyść taka przysługuje sprawcy lub innej osobie zgodnie z istniejącą w chwili czynu więzią prawną¹⁵. Korzyść osobista jest niewyraźna w środkach pieniężnych i zaspokaja przede wszystkim potrzeby nieekonomiczne człowieka [Wiak 2023, 1158].

3. Odpowiedzialność udzielającego zlecenie

Dla realizacji znamion przestępstwa konieczna jest uprzednia, co do zasady, aktywność uczestnika koniecznego, czyli udzielającego zlecenie. Istotą zachowania zleceniodawcy jest nakłanianie drugiej osoby do przyjęcia zlecenia zabójstwa, co generalnie powinno prowadzić do odpowiedzialności za niesprawczą formę podżegania (art. 18 § 2 k.k.) do przestępstwa z art. 148a § 1 k.k. Jednakże kompozycja znamion nie wyklucza również układu sytuacyjnego, w którym przyjmujący ostatecznie ofertę jest inicjatorem zawartego porozumienia. Taka wykładnia znajduje wsparcie w dotychczasowym orzecznictwie, w którym przyjmuje się, że zlecenie innej osobie wykonania czynu zabronionego może realizować znamiona podżegania także wtedy, gdy następuje w wyniku przyjęcia „oferty” osoby wyrażającej gotowość jego dokonania¹⁶.

Jeżeli nakłanianie skierowane zostało do osoby, która już wcześniej podjęła zamiar dokonania czynu zabronionego, to może ono stanowić

¹⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z 30 stycznia 1980 r., VII KZP 41/78, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 1980, Nr 3, poz. 24.

¹⁶ Por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 kwietnia 2006 r., V KK 316/05, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 2006, Nr 5, poz. 52.

usiłowanie nieudolne (art. 13 § 2 k.k.). W takiej sytuacji u nakłanianego istniał już zamiar dokonania zabójstwa, czego składający zlecenie nie jest świadomy, a zatem wywołanie takiego przestępnego zamiaru nie jest możliwe ze względu na to, że „brak jest przedmiotu nadającego się do popełnienia na nim czynu zabronionego”. Jeżeli składający zlecenie jest świadomy istnienia zamiaru zabójstwa człowieka u nakłanianego, to może ponosić odpowiedzialność za formę tzw. pomocy psychicznej (art. 18 § 3 k.k.). W orzecznictwie, za aprobatą doktryny, przyjmuje się, że pomocnictwo psychiczne może polegać nie tylko na udzielaniu rad i wskazówek, lecz także na takim zachowaniu, które w sposób szczególnie sugestywny manifestuje całkowite solidaryzowanie się z zamiarem sprawcy, co może stworzyć atmosferę, w jakiej zamiar sprawcy kształtuje się, dojrzewa i umacnia go w powziętym postanowieniu popełnienia przestępstwa¹⁷. Według poglądu przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 14 sierpnia 2019 r., ułatwienie przy pomocnictwie psychicznym jest formą „wsparcia dla sprawcy, przy czym wsparcie to musi mieć charakter obiektywny i istotny, utwierdzić go w podjętej decyzji o popełnieniu czynu zabronionego. Warunkiem odpowiedzialności za pomocnictwo psychiczne jest zatem podjęcie obiektywnie postrzegalnego oddziaływania na psychikę wykonawcy takiego czynu”¹⁸.

Nie jest wykluczone, że udzielający zlecenie będzie ponosił odpowiedzialność za jedną z dwóch postaci sprawstwa niewykonawczego, tj. jako sprawca polecający lub kierowniczy (art. 18 § 1 k.k.), pod warunkiem zaistnienia cech konstytutywnych dla tych form sprawstwa. Sprawcą polecającym będzie ten, kto wykorzystując uzależnienie innej osoby od siebie, poleci jej wykonanie czynu zabronionego (zabicia człowieka). Charakterystyczne dla tej formy sprawczej jest istnienie rzeczywistego stosunku zależności pomiędzy wydającym polecenie a jego wykonawcą. Może on wynikać z zależności służbowej (przełożony – podwładny), jak też z okoliczności faktycznych (np. szantażysta – szantażowany). To uzależnienie prowadzi

¹⁷ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 września 1970 r., IV KR 191/70, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 1971, Nr 1, poz. 3; wyrok Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 1973 r., I KR 178/73, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa 1974, Nr 3, poz. 43; postanowienie Sądu Najwyższego z 19 grudnia 2007 r., V KK 101/07, „Krakowski Zeszyty Sądowe” 2008, Nr 4, poz. 23.

¹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 14 sierpnia 2019 r., II AKA 98/19. Legalis el.

do wystąpienia u odbiorcy polecenia obawy poniesienia ujemnych konsekwencji w razie niepodporządkowania się woli sprawcy polecającego. Wytworzony w ten sposób nacisk psychiczny skłania odbiorcę polecenia do przyjęcia zlecenia zabójstwa [Wiak 2023, 252]. Jeżeli zaangażowanie udzielającego zlecenie sięga dalej i ma on rzeczywisty wpływ na wykonanie zabójstwa przez przyjmującego zlecenie, to może on również ponosić odpowiedzialność za sprawstwo kierownicze. Zgodnie z interpretacją przyjętą w wyroku Sądu Najwyższego z 15 lutego 2005 r. warunkiem przypisania sprawstwa kierowniczego jest „współczesne, do wykonywania przez bezpośredniego sprawcę znamion czynu, pełnienie takiej roli. Skoro bowiem chodzi o kierowanie «wykonaniem», to następuje ono na etapie, na którym znamiona czynu są urzeczywistniane. [...] Ten «kieruje wykonaniem», kto czyni to także w fazie wypełniania znamion czynu”¹⁹.

4. Konsekwencje karne

Nie powinno budzić wątpliwości, że zrealizowanie zabójstwa zleconego w zamian za korzyść majątkową (chęć zdobycia pieniędzy) należy oceniać jako zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 148 § 2 pkt 3 k.k.). Nie wyklucza to kumulatywnego zbiegu z innymi przepisami określającymi typy kwalifikowane zabójstwa, np. z zabójstwem ze szczególnym okrucieństwem (art. 148 § 2 pkt 1 k.k.).

Ukształtowanie znamion czynu zabronionego z art. 148a § 1 k.k. może wywoływać trudności w precyzyjnym jego rozgraniczeniu z karalnym przygotowaniem do zabójstwa (art. 148 § 5 k.k.). Zgodnie z art. 16 § 1 k.k., przygotowanie zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do przedsięwzięcia czynu zmierzającego bezpośrednio do jego dokonania, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania. Przyjęcie zlecenia powoduje, że u sprawcy powstaje zamiar zabójstwa człowieka, zatem dopiero w dalszej kolejności sprawca może podjąć czynności mające stworzyć warunki do zrealizowania tych zamierzeń. W obu analizowanych przypadkach dochodzi do zawarcia porozumienia w ramach

¹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z 15 lutego 2005 r., III KK 165/04. Legalis el.

współdziałania przestępnego, jednakże o różnej treści. W przypadku czynu z art. 148a § 1 k.k. jest to zobowiązanie się przez sprawcę do zabicia człowieka wobec zlecającego, który udziela lub obiecuje za to sprawcy korzyść majątkową lub osobistą. Tymczasem porozumienie przy przygotowaniu z art. 148a § 5 k.k. wymaga uzgodnienia przez co najmniej dwóch sprawców woli wspólnego popełnienia czynu zabronionego. Powinno zatem obejmować nie tylko podjęcie decyzji popełnienia czynu zabronionego, lecz także omówienie podziału ról w trakcie jego wykonywania²⁰.

Przyjęcie zlecenia w nakreślonym powyżej typowym układzie sytuacyjnym zwykle poprzedza przygotowanie do zabójstwa, co podważa zasadność zrównania zagrożenia karnego za oba czyny zabronione. Może też następować równoległe z przygotowaniem, np. gdy sprawca akceptując zlecenie równocześnie uzyskuje informacje na temat ofiary, które ułatwią dokonanie zabójstwa. Konsekwencją nowelizacji *Kodeksu karnego* z 7 lipca 2022 r. jest więc wprowadzenie karalności zachowań podjętych na dość odległych etapach „przeddokonania”, poprzedzających powstanie realnego zagrożenia dla życia konkretnego człowieka.

Co więcej, przepis art. 148a § 1 k.k. statuuje osobny typ rodzajowy przestępstwa, do którego powinny mieć zastosowanie konstrukcje części ogólnej k.k. dotyczące form stadialnych oraz współdziałania przestępnego. Prowadzi to do objęcia karalnością czynności negocjacyjnych poprzedzających zawarcie porozumienia – jako usiłowania (art. 13 k.k.), jak również podżegania do niego (art. 18 § 2 k.k.) i ułatwiania jego popełnienia (art. 18 § 3 k.k.). Racje dogmatyczne i konstrukcyjne wynikające z k.k. nie stoją też na przeszkodzie przyjęciu tzw. podżegania łańcuszkowego, gdy podżegacz niemający bezpośredniego dostępu do osoby, którą chce nakłonić do pożądanego przez siebie działania (w analizowanym przypadku – przyjęcia zlecenia zabójstwa człowieka), posługuje się osobą trzecią, która ma następnie nakłonić bezpośredniego wykonawcę do popełnienia czynu zabronionego²¹. W uchwale z 21 października 2003 r. Sąd Najwyższy dopuścił taką konstrukcję, formułując następującą tezę: „podżeganie może być popełnione w formie usiłowania, i to zarówno wtedy, gdy usiłujący bezskutecznie

²⁰ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 6 października 2000 r., II AKa 138/99, „Prokuratura i Prawo” 2001, Nr 5, poz. 23.

²¹ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 11 maja 2017 r., II KK 18/17. Legalis el.

nakłania do czynu zabronionego o znamionach określonych w przepisach Części szczególnej Kodeksu karnego, jak i wtedy, gdy bezskutecznie nakłania do czynu zabronionego o znamionach podżegania”²².

Zrekonstruowany powyżej na podstawie regulacji kodeksowych zakres kryminalizacji sięga bardzo odległego „przedpola” zamachu na życie człowieka. *Ratio legis* omawianej nowelizacji k.k. stanowi zapobieżenie niebezpieczeństwu naruszenia dobra prawnego, jednakże na tym etapie jest to dopiero zagrożenie abstrakcyjne, którego istota dopiero będzie podlegała konkretyzacji na dalszych etapach „drogi przestępstwa”. Decyzja ustawodawcy może więc budzić zasadne zastrzeżenia w świetle konstytucyjnej zasady proporcjonalności, wymagającej wykazania, że kryminalizacja we wskazanym zakresie jest konieczna w demokratycznym państwie (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP).

Ochronę życia na podstawie art. 148a § 1 k.k. wzmacniają pośrednio znowelizowane przepisy wprowadzające prawny obowiązek denuncjacji. Osoba, która dysponuje wiarygodną wiadomością o przyjęciu zlecenia zabójstwa, jest bowiem zobowiązana do niezwłocznego zawiadomienia o tym organu powołanego do ścigania przestępstw. Zaniechanie realizacji takiego obowiązku stanowi przesłankę odpowiedzialności na postawie art. 240 § 1 k.k., z sankcją do 3 lat pozbawienia wolności. Na podstawie art. 240 § 2 k.k., nie popełnia tego przestępstwa ten, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że organ powołany do ścigania przestępstw wie o usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym, jak również ten, kto zapobiegł popełnieniu usiłowanego czynu. Natomiast nie podlega karze za niezawiadomienie o przestępstwie przyjęcia zlecenia zabójstwa pokrzywdzony tym czynem (art. 240 § 2a k.k.) oraz ten, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższemu (art. 240 § 3 k.k.).

²² Uchwała Sądu Najwyższego z 21 października 2003 r., I KZP 11/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Izba Wojskowa 2003, Nr 11-12, poz. 89; zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 8 lutego 2006 r., II AKA 207/05, „Krakowskie Zeszyty Sądowe” 2006, Nr 3, poz. 30; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21 czerwca 2018 r., II AKA 173/18. *Legalis el.*; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 4 kwietnia 2019 r., II AKA 10/19. *Legalis el.*

5. Czynny żal

Na podstawie art. 148a § 2 k.k. nie podlega karze sprawca, który przyjął zlecenie zabójstwa człowieka, lecz następnie wyraził tzw. czynny żal, tj. przed wszczęciem postępowania karnego ujawnił wobec organu powołanego do ścigania przestępstw osobę lub osoby zlecające zabójstwo oraz istotne okoliczności popełnionego czynu. Za wprowadzeniem takiego rozwiązania przemawiają argumenty o charakterze kryminalnopolitycznym, które projektodawcy upatrują w „charakterze tego czynu, którego istota społecznej szkodliwości sprowadza się do rozciągniętego w czasie zagrożenia dla dobra prawnego w postaci ludzkiego życia, a ponadto w celu skłonienia sprawców do tego, aby nie dokonali zabójstwa”²³.

Podstawową obserwacją płynącą z interpretacji przepisu art. 148a § 2 k.k. jest brak konieczności spełnienia przesłanki „dobrowolności” przy podejmowaniu decyzji o rezygnacji z podjętego wcześniej zamiaru, charakterystycznej dla instytucji czynnego żalu z części ogólnej k.k. Jednakże nie wystarczy samo odstąpienie od dokonania zabójstwa objętego zleceniem, ponieważ ustawodawca wprowadził dodatkowe warunki, które nie występują przy klauzulach czynnego żalu dotyczących stadiów przeddokonania i współdziałania przestępnego uregulowanych w przepisach art. 15, art. 17 i art. 23 k.k. Te dodatkowe przesłanki niekaralności bliskie są konstrukcji tzw. małego świadka koronnego z art. 60 § 3 k.k. Sprawca powinien ujawnić swoją wiedzę na temat osoby lub osób zlecających zabójstwo oraz istotne okoliczności popełnionego czynu, zanim zostanie wszczęte postępowanie karne, a zatem jeszcze przed fazą *in rem*.

Podsumowanie

Wprowadzenie karalności przyjęcia zlecenia zabójstwa człowieka w zamian za udzieloną lub obiecaną korzyść majątkową lub osobistą jest rozwiązaniem dotychczas nieznanym polskiemu prawu karnemu. Niewątpliwie wzmacnia ono ochronę dobra prawnego przez kryminalizację zachowań dość odległych jeszcze od rzeczywistego zamachu na życie człowieka.

²³ Uzasadnienie, s. 60.

Aby nie doszło do naruszenia zakazu karania za sam zamiar dokonania czynu zabronionego (*cogitationis nemo patitur*), należy wymagać potwierdzenia istnienia przestępnego zamiaru w postaci zewnętrznego zachowania się sprawcy odpowiadającego „przyjęciu” zlecenia. W praktyce orzeczniczej mogą pojawić się również trudności z rozgraniczeniem tego przestępstwa od karalnego przygotowania do zabójstwa (art. 148 § 5 k.k.). Wątpliwości o charakterze aksjologicznym może natomiast budzić wykluczenie odpowiedzialności za przyjęcie zlecenia w formie „darmowej”, czyli bez świadczenia wzajemnego w postaci korzyści majątkowej lub osobistej, bowiem w obu sytuacjach stopień zagrożenia dla życia ludzkiego jest analogiczny.

PIŚMIENNICTWO

- Barczak-Oplustil, Agnieszka, Mikołaj Małecki, Szymon Tarapata, i in. 2022. „Populistyczna nowelizacja prawa karnego. Ustawa z dnia 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk senacki nr 762).” <https://kipk.pl/ekspertyzy/populistyczna-nowelizacja-prawa-karnego/> [dostęp: 28.12.2023].
- Daszkiewicz, Krystyna. 2000. *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Grześkowiak, Alicja. 2023. „Rozdział I. Zasady odpowiedzialności karnej.” W *Kodeks karny. Komentarz*, red. Alicja Grześkowiak, i Krzysztof Wiak, 3-209. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kokot, Rajnhardt. 2023. „Komentarz do art. 148a KK.” W *Kodeks karny. Komentarz*, red. Ryszard Stefański. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Królikowski, Michał. 2023. *Kodeks karny, Tom II, Część szczególna, Komentarz do art. 117-221*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Kulesza, Jan. 2014. „Zarys teorii kryminalizacji.” *Prokuratura i Prawo* 11-12:87-112.
- Lasocik, Zbigniew. 2003. *Zabójca zawodowy i na zlecenie*. Kraków: Zakamycze.
- Szeleszczuk, Damian. 2023. „Rozdział Va. Przepadek i środki kompensacyjne.” W *Kodeks karny. Komentarz*, red. Alicja Grześkowiak, i Krzysztof Wiak, 570-620. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Szymczak, Mieczysław. 1989. *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wiak, Krzysztof. 2023. „Rozdział XIX. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu.” W *Kodeks karny. Komentarz*, red. Alicja Grześkowiak, i Krzysztof Wiak, 1125-201. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.